

הניצחון המיוחל על חמאס לא הושג, ומה עכשיו?

אודי דקל | 17 בפברואר, 2025 | גיליון 1950

ישראל לא השיגה את מטרות המלחמה מול חמאס - הכחדה מוחלטת של יכולותיו הצבאיות והשלטוניות. הארגון שורד, הגם שהיקף המכות שספג גובר על הישגיו. על כן, בשלב הנוכחי על ישראל להתמקד בשני מאמצים עיקריים: השלמת המתווה להחזרת החטופים בשל המחויבות לפדיון שבויים וערכיותה בקרב הציבור הישראלי; מינוף רעיון הגליית תושבי הרצועה שהציע נשיא ארצות הברית דונלד טראמפ לקידום מעורבות אפקטיבית של מדינות ערב בייצוב ושיקום רצועת עזה ובמניעת שלטון חמאס בה.

במסמך 'אסטרטגיית צה"ל' (2015), ניצחון מוגדר כ"עמידה במטרות המלחמה שקבע הדרג המדיני והיכולת לכפות על האויב את תנאי ישראל להפסקת אש ולהסדרים מדיניים-ביטחוניים שאחרי המלחמה". מטרות אלה לא הושגו במלחמת "חרבות ברזל". אמנם, הושג שחרורם של חלק מהחטופים, נהרגו מעל 17,000 מחבלים - כמחצית מהכוח החמוש של חמאס; חוסלה ההנהגה הצבאית והאזרחית של הארגון; פורקו מרבית המסגרות הצבאיות של הזרוע הצבאית שלו; רוב שטחה של רצועת עזה נהרס לחלוטין. אולם, ישראל לא עמדה במטרות המלחמה שהציב הדרג המדיני: לא הושמדו היכולות הצבאיות והשלטוניות של חמאס ושחרור החטופים, נכון לעת הזו, הוא חלקי בלבד. המתווה לשחרור החטופים אינו משקף כפייה ישראלית את תנאיה להפסקת אש, אלא התפשרות עם דרישות חמאס, שחותר להישרדות בכל דרך. המציאות המבוקשת, שבמסגרתה חמאס לא שולט ברצועת עזה ולא נשקף יותר איום מהרצועה כלפי ישראל, נראית רחוקה מהשגה בתנאים הנוכחיים.

גם עבור חמאס, משקל המכות שספג גובר על הישגיו:

א. חמאס רצח וטבח 1,163 יהודים ביום אחד ופצע אלפים; כבש והרס יישובים יהודים למשך מספר שעות; חטף 251 אזרחים/ות וחילים/ות, שבהם הוא סוחר על מנת להניע את ישראל לשחרר מבתי הכלא מאות מחבלים עם דם על הידיים; חמאס מבריא אמצעי לחימה, כל מנגנונים שנועדו למנוע את התעצמותו המחודשת נשחקו עוד טרם כינונם; הארגון מכין מטענים גם מנפלי פצצות של צה"ל; הזרוע הצבאית שלו הארגון מחדשת בהדרגה את הקאדרים המבצעיים שלה על ידי גיוס צעירים; כמחצית המערך התת-קרקע שלו שרד; חמאס משתלט על הסיוע ההומניטרי שנכנס לרצועה, מחלק אותו ובתמורה גובה סכומי כסף נכרים מהאוכלוסייה ואלה המשמשים לשיקום כוחו; מאז תחילת הפסקת האש הוא מפעיל מחדש את הרשויות המקומיות ברצועה; פעילי חמאס מפגינים נוכחות

בכל חלקי הרצועה; המשטרה האזרחית הכפופה לחמאס פרוסה בשטח הרצועה ומפגינה נוכחות; מתחדשת פעילות מנגנוני ביטחון הפנים בין היתר באמצעות ירי ברחובות והטלת אימה, ובחקירת מתנגדים לחמאס ומשתפי פעולה עם ישראל והרשות הפלסטינית.

ב. ועדיין, חמאס ספג מכה צבאית אדירה; לא הצליח לחולל מלחמה אזרחית נגד ישראל ואף הניע התפתחויות שהסתכמו בהיחלשות הציר האיראני-שיעי; לא שחרר ולו גרגר מאדמת ישראל; שורת הנהגותו נמחקה; תשתיות ייצור הנשק שלו נכתשו; רשמית הוא מדווח על יותר מ-46 אלף הרוגים, מתוכם כ-17,000 מחבלים; 80 אחוזים מהרצועה הרוסים ולא ראויים למגורים; תנאי החיים הבלתי נסבלים צפויים להימשך שנים, כל עוד חמאס שולט ברצועה הסיכויים לשיקומה קלושים, ובכל מקרה - זמן השיקום יארך שנים רבות.

תעמולת חמאס בשיאה. המסרים העיקריים: רעיון הג'יהאד הוכיח את עצמו; חמאס השפיל את ישראל וגרם לה לכישלון צבאי, שלא חוותה מאז הקמתה; הוא עדיין שולט צבאית ואזרחית ברצועה; לפי שעה, הוא טרפד את תהליך הנורמליזציה בין ישראל לערב הסעודית; סוחר בחטופים תמורת שחרור מאסיבי של אסירים/מחבלים; הביא את ישראל לחתום על עסקה עמו - בעוד שהרשות הפלסטינית ותנועת פת"ח רחוקות מכל הישג דומה. בטקס העברת חטופים ישראליים לידי הצלב האדום בדיר אלבלח נכתב "אנחנו היום שאחרי" - בבחינת הדגשת המסר כי שלטון חמאס עדיין ויישאר בתוקף.

אמנם המתווה לשחרור החטופים תמורת הפסקת אש ושחרור מחבלים פלסטיניים, שישראל הסכימה לו, ממש את העקרונות שלפיהם אין מפקירים אזרחים וחיילים, ערבות הדדית ומצוות פדיון שבויים. אולם, למתווה גם השלכות שליליות: (1) הוא מהווה הודאה מפורשת בכך שישראל לא השיגה את הניצחון המוחלט; (2) הוא מעניק לחמאס המוכה חמצן הכרחי להמשך שלטונו ולהתבססותו מחדש; (3) במסגרתו משוחררים יותר מאלף מחבלים, שבסבירות גבוהה חלקם יחזרו לטרור ויהרגו ישראלים; (5) הוא מאפשר לחמאס לאחוז עדיין במספר חטופים שמהווים תעודת ביטוח להמשך שרידותו.

ובכל זאת, בנקודת הזמן הנוכחית אין לישראל חלופה עדיפה על פני המשך יישום המתווה - הרחבת השלב הראשון ו/או התקדמות לשלב השני, שחמאס לא יוותר עליו שכן הוא אמור לכלול את סיום המלחמה והבטחת קיומו.

רעיון הגלית תושבי רצועת עזה שהציג הנשיא טראמפ חולל מהפך בשיח ואף עשוי להכתיב את תנאי הסיום של המלחמה. מבחינת הפלסטינים, רעיון ההגליה מתלכד עם זכרון הנכבה (1948) והנכסה (1967). התחושה בקרב מרבית הפלסטינים היא של תדהמה וחרדה עצומה מאפשרות הפקרתם לגורלם ומהיעשות הטרנספר מהלך לגיטימי. בה בעת, לנוכח החשש הכבד של מצרים, ירדן ושאר מדינות ערב מהגירה המונית של תושבי עזה לשטחן, עולה

לראשונה הזדמנות לגייסן למעורבות פעילה ואפקטיבית בייצוב רצועת עזה ושיקומה, תוך יישום התנאי שחמאס לא ישלוט יותר ברצועת עזה.

על רקע זה, ישראל נדרשת לגבש עמדות ברורות לגבי ההתקדמות לשלב השני של המתווה לשחרור החטופים ולקשרו למצב הסיום של המלחמה (המכונה "היום שאחרי"), שמהגדרתו היא נמנעה עד כה. על ישראל להציג את התנאים ההכרחיים הבאים:

- **שיקום תמורת פירוז** - אסור לישראל לאפשר את שיקום רצועת עזה כל עוד חמאס שולט בה והזרוע הצבאית שלו אינה מפורקת. **יש להעמיד את נוסחת שיקום תמורת פירוז**, כאשר לישראל הכוח והזכות לאכוף את הפירוז באמצעות חופש פעולה צבאי.
- **כינון שלטון חילופי ברצועה** - מצרים פועלת בסיוע ערבי להקמת מנהל טכנוקרטים (ועדה אזרחית) ברצועה, שיהיה מבוסס על תושבים מקומיים – ללא אנשי חמאס. על ישראל לדרוש כי המנהל ישלט אזרחית ברצועה, יחלק את הסיוע ההומניטרי, יפעיל את הרשויות המקומיות, ויכונן בסיוע ערבי כוח שיטור להנחלת סדר ציבורי. חלופת החזרה של הרשות הפלסטינית לשליטה ברצועת עזה תוכל להתממש רק לאחר יישום רפורמות מקיפות ונדרשות ברשות והוכחת הרלוונטיות שלה, בהתאם לחזון נשיאה אבו מאזן - "רשות אחת, חוק אחד, נשק אחד".
- **ערביות בינלאומיות** - יש לוודא שמנהל טכנוקרטים נקי מאנשי חמאס הוא זה שיאחז במונופול הכוח, כשהוא מפוקח על ידי וועדה בינלאומית וזוכה לסיוע החיצוני הנדרש. בד בבד, נדרשת הכרה בינלאומית בזכותה של ישראל לפעול למניעת צמיחת והתעצמות חמאס, לאכיפת הפירוז ולסיכול איומים. בקהילה הבינלאומית ובקרב מדינות ערב המתונות מסתמנת הכרה רחבה בכך כי ישראל היא הגורם היחיד שיש לו יכולת ורצון למנוע בכוח את צמיחת והתעצמות חמאס. לכן, יש לעגן בהסכמה פורמלית את חופש הפעולה הצבאי של ישראל ולהותיר את כוח האכיפה בידי צה"ל.
- **מערכת כינון מתוקנת** - יש לכונן ברצועה מערכת כינון חדשה, במקום זו של אונר"א. אירופה, שמממנת את מערכת הכינון הפלסטינית במשך שנים, עשויה למלא תפקיד מרכזי בהקמתה, יחד עם איחוד האמירויות, שיש לה ניסיון מוצלח בכינון לדה-רדיקליזציה.
- **פיקוח בגבולות** - הקמת מנגנוני פיקוח ומכשול ביטחוני מתקדם ואפקטיבי בציר פילדלפי ובמעבר רפיח. גם במקרה זה, לישראל תהיה הזכות לסכל הברחות נשק.

- **פרימטר ביטחוני** - אחזקת מרחב אבטחה / רצועת חייץ בין שטח הרצועה לשטח ישראל, שישפרו את הביטחון ואת תחושת הביטחון של תושבי הנגב המערבי.
- **חזרה ללחימה** - אם לאחר השבת החטופים חמאס ימשיך לשלוט וישקם את כוחו הצבאי, ישראל תחזור למערכה צבאית נגד חמאס באמצעות תקיפות מנגד ופשיטות לעומק שטח הרצועה.

סיכום

ישראל נדרשת לקבל החלטה המשלבת התקדמות במתווה להחזרת החטופים, עם עיצוב תמונת הסיום ברצועה – ללא שלטון חמאס ובדגש על כינון מנהל טכנוקרטים בתמיכה ובסיוע כוח בין-ערבי. לשם כך עליה למנף את הכרזת הנשיא טראמפ, שהייתה בבחינת "צלצול השכמה" במדינות ערב, בראשן מצרים וירדן, בשל ההשלכות הצפויות של מעבר פלסטינים רבים מהרצועה לשטחן על יציבותן הפנימית, ובעקבות זאת להתלכדותן לגיבוש עמדה ערבית משותפת בייחס לעתיד הרצועה. התעוררותן הומחשה במפגש של נציגי ערב הסעודית, מצרים, ירדן, איחוד האמירויות וקטר, לקראת פסגה ערבית שתיערך בקהיר ב-27 בפברואר.

התעוררותן של מדינות ערב מציעה לישראל הזדמנות: הנעתן לפעולה נחושה (בניגוד לעבר) שתביא לסיום פרשת החטופים שבידי חמאס, תשים סוף לשלטון הארגון ברצועת עזה, תכונן כוח משולב בין-ערבי לייצוב ולשיקום הרצועה - בהנחה שחמאס יתקשה לפעול נגדו – וכן תתמוך במנהל טכנוקרטים פלסטיני שיכונן ברצועה. זאת, כמוצא מהאתגר שמציב בפניהן רעיון ההגירה של תושבי עזה.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט